

A KELETI MARHAVÉSZ ÁLLATORVOSLÁS-TÖRTÉNETI JELENTŐSÉGE
(THE SIGNIFICANCE OF THE EASTERN CATTLE-PLAGUE IN VETERINARY
HISTORY)

(ИСТОРИЈСКИ ЗНАЧАЈ ГОВЕЂЕ КУГЕ ЗА РАЗВОЈ ВЕТЕРИНАРСКЕ
МЕДИЦИНЕ)

Szerző: **Kovács Iván**, apszolvens

Témavezető: **Doc. Šinković Mirko**, egyetemi tanár

Intézmény: Újvidéki Egyetem, Mezőgazdasági kar, Állatorvostudományi tanszék, Újvidék

Summary. The aim of this thesis is to show the historical significance of the eastern cattle plague, and the main reason for the forming of the veterinary profession.

People, migrating from the East to Europe, herded their cattle, which proved to be an excellent pack animal, with themselves. The animals got exhausted in the course of the search for the new home, their environment changed, their immune system was weakened, giving rise to susceptibility to infections. The eastern cattle-plague was such a disease (*Pestis bovina*), which took its numerous victims. Between 1711 and 1714 one and one-half million cattle were killed across Europe. At that time the diminishing of such a great number of cattle proved to be a huge blow from an economic viewpoint to the European population. According to certain estimates, 200 million cattle were destroyed in the 18th century alone in Europe.

Maria Thesesa gave permission to human doctors to deal with this disease more. The animal and meat trade was allowed only if the animals had been examined and possessed an authentic passport. She allowed the Vienna Veterinary Institute to be formed in 1777 based on the model in Lyon (1762).

The eastern cattle-plague did not avoid Serbia. Not only did it cause serious indirect losses with the stopping of the meat trade, many animals were killed. The first reference to the eastern cattle-plague was made by this sentence: V leto 1601 pogibelj govedama. (The destruction of cattle in the summer of 1601.) The first qualified veterinary surgeon of Vojvodina was Anton Semajer, who studied in Vienna, and worked in Versec from 1822. Dr. Jovan Čokor (b. April 4, 1849, Sremski Karlovci) started his medical studies in Budapest, finished them in Vienna. After receiving his medical degree, he studied to be a veterinarian. He enjoyed working with Robert Koch.

The last incidence of cattle-plague in Kingdom of Serbia was in the village of Breznici in 1883, the spread of the disease was stopped later that year. The eastern cattle-plague in the 19th century took its victims in large numbers almost all over Europe. The sole solution was the joining of professional forces, thus veterinary surgeons assembled the first International Veterinary Congress in Hamburg from July 14-18, 1863.

Veterinary history makes up but a small fraction of a nation's history. Looking back into the past, it can be seen that veterinary medicine developed in harmony with other social and economic events. Veterinary training reflects of a given country's social, economic and cultural development.

Keywords: cattle-plague, therapy, veterinarian training

Резиме. Циљ овог рада је да се прикаже утицај говеђе куге на човечанство, као главног фактора за унапређење ветеринарске медицине, као науке.

За време великих сеоба са Истока ка Европи, говеда су била идеална за ношење терета. Због потраге за новим територијама, стока је променила своје пребивалиште, ушла је у другу средину. Животиње су биле уморене, имунитет им је био на прагу

исцрпљења, те су биле изложеније заразним обољењима. Такво обољење је била и говеђа куга (*Pestis bovina*). У периоду од 1711-1714. године у Европи је угинуло 1,5 милиона говеда. У то време такав нагли пад броја говеда био је фаталан за све државе. Према проценама, верује се да само у XVIII веку Европа је дала данак говеђој куги 200 милиона грла.

Марија Терезија је дозволила хуманим лекарима да се више баве овом болешћу. Трговина стоке и меса била је дозвољена само ако је животиња прегледана од стране овлашћеног лица чиме би добила оверен стични пасош. Ветеринарска школа у Лиону основана је 1762. године, а по узору на њу, 1777. године Марија Терезија је дала дозволу да се оснује Ветеринарски Институт у Бечу.

Говеђа куга није заобишла ни Србију. Поред тога што је стока угињавала, трговина меса је била заустављена. Први помен помора стоке датира из времена 1601 године, која гласи: „В лето 1601 погибелъ говедама”. Први дипломирани ветеринар у Војводини био је Антон Семајер, ко је своје школовање завршио у Бечу. Од 1822. године радио је у Вршцу. Др Јован Чокор (рођ.: у Сремским Карловцима 04.априла 1849.) у Будимпешти је завршио школовање за лекара, што је у Бечу даље усавршио. Након тога је завршио студије и ветеринарске медицине. Дуго је радио са Робертом Кохом.

Последњи случај говеђе куге (помор стоке, говеђа чума) на територији Југославије је било забележено у село Брезинци 1883.године.

У XIX веку говеђа куга је харала по целој Европи. Једино решење је био да се ветеринарска струка сарађује у тиму. Резултат удружења ветеринара био је Први Међународни Конгрес Ветеринара, који је био одржан 14-18. јула 1863. године у Хамбургу.

Историја ветеринарске медицине је само део опште културне историје једног народа, које је од великог значаја за културну комплетност ветеринарске личности. Ветеринарство се развијало у склопу општих друштвених дешавања, па његов развој није ни могуће правилно пратити ако се не познају друштвено-економска кретања тога времена.

Кључне речи: говеђа куга, лечење, образовање ветеринара

Összefoglalás. E dolgozat célja bemutatni a keleti marhavész történelmi jelentőségét, valamint az állatorvosi hivatás megalakulásának fő okát.

Az emberek keletről Európa felé vándorolva marháikat is terelték, amelyek kiváló teherhordó állatnak bizonyultak. Az új otthon keresése során az állatok kimerültek, más környezetbe kerültek, az immunrendszerük legyengült és fogékonyá váltak különböző fertőzések iránt. Ilyen volt a keleti marhavész (*Pestis bovina*) is, ami számos áldozatot követelt. 1711-1714-ig Európa-szerte 1,5millió szarvasmarha pusztult el. Abban az időben az európai lakosság szarvasmarha-állományának megfogyatkozása gazdasági szempontból nagy csapásnak bizonyult. Egyes becslések szerint Európában csak a XVIII. században 200 millió szarvasmarha pusztult el.

Mária Terézia engedélyt adott a humán orvosoknak, hogy többet foglalkozzanak e kórral. Az állat- és húskereskedelmet csak akkor engedélyezte, ha az állatokat előtte megvizsgálták és hiteles útlevelük volt. A lyoni állatorvosi képzéshez hasonlóan (1762), megengedte, hogy 1777-ben megalakuljon a bécsi Állatorvosi Intézet.

A keleti marhavész nem került el Szerbiát sem. Amellett, hogy az állatok elpusztultak, súlyos indirekt károkat okozott a húskereskedelem leállításával. A marhavész első említését egy röpke mondatnak köszönhetjük: „V leto 1601 pogibelj govedama” (1601 nyarán marhák pusztulása). Vajdaság első diplomás állatorvosa Anton Semajer volt, aki tanulmányait Bécsben végezte, 1822-től Versecen dolgozott. Dr Jovan Čokor (szül.: Karlócán, 1849. április 4-én) Budapesten orvosnak tanult, Bécsben folytatta tanulmányait. A diploma megszerzése után állatorvosnak tanult. Robert Kochhal szívesen dolgozott.

Az utolsó szarvasmarhavészes eset Szerb Királyságban Breznici falvában történt 1883-ban, aminek a továbbterjedését még abban az évben meggátolák. A XIX. században a keleti marhavész szinte egész Európában tömegesen követelte áldozatait. Az egyedüli megoldás a

szakmai összefogás volt, így 1863. július 14-18. között Hamburgban az Első Nemzetközi Állatorvosi Kongresszuson összeültek az állatorvosok.

Az állatorvoslás története csak töredékét képezi egy nemzet történelmének. A múltba visszatekintve látjuk, hogy az állatorvoslás más társadalmi és gazdasági eseményekkel összhangban fejlődött. Az állatorvosképzés kialakulása tükrözi az adott ország társadalmi, gazdasági és kulturális fejlettségét.

Kulcsszavak: keleti marhavész, gyógymód, állatorvosképzés

Az emberek keletről Európa felé vándorolva marháikat is terelték, amelyek egyrészt kiváló teherhordó állatoknak bizonyultak, másrészt akár táplálékforrásként is szolgálhattak. A „nagy vándorlások” idején az állathigiéniai feltételek hiányosnak bizonyultak. Az új otthon keresése során az állatok kimerültek, más környezetbe kerültek, immunrendszerük legyengült és fogékonyá váltak különböző fertőzések iránt. Ilyen volt a marhavész is, ami számos áldozatot követelt Nagy Károly idejében, amikor visszatért a keleti hadjáratból (809). A XIII. században, a mongolok és oroszok közötti harc után, valamint a 30 éves háborúban (1618-1648) a marhavész is szedte áldozatait. A XVI. században a bécsi Collegium medicum már részletes tünetegyüttesrel írja le a marhavész jellemzőit.

A XVIII. század elején 10 év alatt 3 millió szarvasmarha pusztult el. Hollandiában 1711-1717-ig szinte az egész szarvasmarha-állomány betegség következtében kimúlt. Gyógymódot erre a kórra nem ismertek. Bernardino Ramazzinivel összefogva **Giovanni Mario Lancisi** (1654-1720), XI. Kelemen pápa orvosa javasolta, hogy a megbetegedett és a betegségre gyanús állatokat mind le kell ölni, hogy tovább ne terjedjen a kór, mivel 1711-ben Olaszország jelentős részében dögszag uralta az utcákat. A szarvasmarha-kereskedelem szigorúan tiltva volt, sőt volt olyan régió, ahol a törvény be nem tartását halálbüntetéssel sújtották. Így titokban árulták a marhahúst. Kizárólag a hatóság által ellenőrzött húst volt szabad kereskedelemben vinni. Az elpusztult állatok húsát tilos volt árulni még a szegények élelmezésére is. Az egészséges állatokat nem volt szabad a legelőre vinni sem. Az elpusztult jószágot a falvaktól és a városoktól távol kellett eltemetni. Mielőtt elhantolták a dögeket, előtte jól leöntötték mésszel. A szigorúan betartott rendelet következtében Rómában és

környékén 9 hónapig nem volt marhavészes eset.

Az epidemiológia (járványtan) egyik kiemelt személyisége a veronai **Girolamo Fracastoro**, más néven **Hieronymus Fracastorius** (1483-1553), aki orvosi tanulmányait Padovában végezte. Ő vezette be a „contagio” fogalmát, ami fertőzést jelent. Jelentős műve „De Contagione” 1546-ban jelent meg. Rájött, hogy az egyes fertőző betegségek tipikus klinikai tüneteket mutatnak, valamint arra, hogy a marhavész az állatok kontaktusa által terjed. Ebben az időben a keleti marhavész mellett a száj- és körömfájás is szedte áldozatait. Sajnos ekkor még nem tudtak a vírusokról.

Fracastorius kutatásai után a tudományos megfigyelések háttérbe szorultak, mivel nem vezettek a kívánt eredményhez. Az egyház zarándokutakat és tömeges imádságokat szervezett, hogy csökkentse az Isten haragját. Az elkeseredett állattulajdonosok az imában és az áldozatokban keresték a megoldást.

Egyes esetekben akár az egészséges községi ökröt is élve eltemették, hogy a környéket kerülje el a pusztítás.

A piacon *theriakokat* (*mithridatum*) lehetett venni. Ezeket a csodaszereket minden betegség ellen alkalmazták. Egyes szerek akár 60 összetevőből is álltak, amik lehettek növényi és állati drogok. Sajnos ezek a készítmények nem vezettek eredményhez. Leggyakrabban a vérelesztés volt az utolsó remény.

Bernardino Ramazzini (1663-1714) több állattetemet felboncolt és azt állította, hogy a betegségnek semmi köze az asztrológiához, és nem Isten akarata okozza a vést. Ő is azt feltételezte, hogy a betegséget a beteg és az egészséges állat közötti kontaktus okozza. *De contagiosa epidemia quae in Patavino Agro et tote fere Veneta Diotione in irrepsit* című művében azt állítja, hogy a marhavész ellen nem létezik semmiféle *remedium*. A marhavészt himlőként írta le, és a himlőhöz hasonló kezelést javasolt. Az állatok vakcinázását 1711-ben végezte először. A birkagyapjúsálat a marhavészben megbetegedett állat sebváladékába áztatta. Ezt a gyapjút lenyelette vagy megnyalatta az egészséges állattal. A másik módszere pedig az volt, hogy az átáztatott gyapjút átfűzte

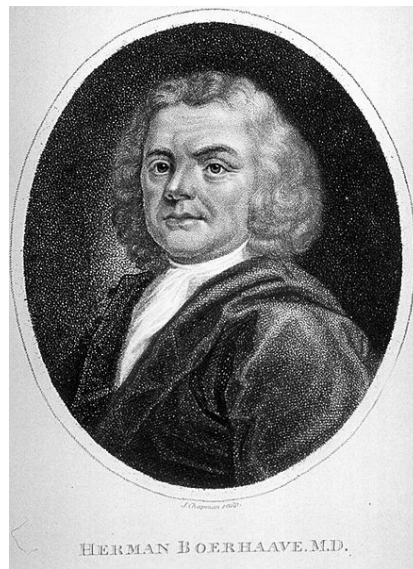
az egészséges állat bőrén. Munkásságának hatására merült fel a gondolat a kor tudósaiban, hogy a keleti marhavész hátterében valami biológiai dolog rejlik.

A boszorkányságot tanult **Johann Kanold** (szül. 1679. dec. 15-én) bebizonyította, hogy mágiával az állatokat nem lehet sem megbetegíteni, sem pedig meggyógyítani.

Hermann Boerhaave (1668-1736) holland lelkész volt, aki egy összetűzést követően medicinát tanult. Kétszer neveztek ki rektornak. Tanulmányozta a keleti marhavészt és a veszettséget. Megfigyeléseit az *Institutiones medicae in usus ex rectionibus domesticos digestae* és az *Aphorismi de cognoscendis et curandis morbis in usum doctorinae medicae* című műveiben írta le 1710-ben.

Egyes becslések szerint csak a XVIII. században Európában 200 millió szarvasmarha pusztult el. A XVIII. század végén a marhavésszel foglalkozó kutatók arra a közös megegyezésre jutottak, hogy a megbetegedett és meggyógyult szarvasmarha ismét nem fog megbetegedni.

Felix Vicq d'Azur (1748-1794) francia állatorvos rendszeresen alkalmazta az egészséges állatok vakcinázását. Az akár három hónaposnál is régebbi szarvasmarhatetemekből kimetszett bőrt és húsdarabot az

egészséges szarvasmarhákra ejtett sebekbe dörzsölte, máskor az enyhébb klinikai tüneteket mutató állatok nyálát a bőr alá fecskendezte. Annak ellenére, hogy helyenként kisebb sikereket ért, a marhavész továbbra sem volt megfékezve.

Napóleon oroszországi hadjáratát követően (1812-1813) a keleti marhavész ismét fellángolt. Ausztriában, ahol 1849-1865-ig félmillió állat pusztult el. Az utolsó nagy nyugat-európai járvány az 1870-es porosz-francia háborút követte. Szomália Ázsiából fertőződött meg 1889-ben, ami a világtörténelem legpusztítóbb járványa volt, végigvonult a Fekete kontinens keleti partjai mentén Dél-Afrikáig, amit 1896-ban ért el. Szarvasmarhák mellett a vadon élő kérődzők is százmillió nagyságrendben estek áldozatul.

A keleti marhavész nem kerülte el Szerbiát sem. Amellett, hogy az állatok elpusztultak, súlyos indirekt károkat okozott a húskereskedelem leállításával. A marhavész első említését egy röpke mondatnak köszönhetjük: „V leto 1601 pogibelj govedama” (1601 nyarán marhák pusztulása). A második említést 1681-ben, míg a harmadikat 1738-ban tették. Az ebből ránk maradt szöveg a következőket panaszolja: „...mnogi ljudi ostadoše bez marve svoje koju su bili na voršpanu u vojski; ...Sremci i Bačvani i do Zemuna do Varadina, nije se moglo poći drumom od trupija skotov i od smrada, takođe i Dunavom trupija ležeći pri bregu ne mogaše se Dunavu pristupiti i vode zavatati od teška gada i smrada i to beše u mesecu septembru i novembru” (... sok ember marha nélkül maradt, amik vorskannál voltak a hadseregben;...Szerémségben, Bácskában, egészen Zemunig és Varadinig nem lehetett az úton elmenni a döögöktől és a büztől, úgyszintén a Duna melletti domb annyira tele volt döögökkel, hogy nem lehetett lemenni vizet meríteni az undortól és a büztől, és ez szeptember és október havában történt).

Vajdaság területén az első írásbeli emlékeket a bécsi udvarnak köszönhetjük, mivel parancsba adták, hogy minden beteg és elpusztult marhát fel kell jegyezni. Bács-Bodrog megyei hatóságok (1750) azt a parancsot adták ki, hogy a marhavészben elpusztult marhát el kell temetni, aki nem így cselekszik, annak 24 botütés a büntetése. A Temesvári megyében súlyosabb volt a helyzet. Ott olyan gyorsan pusztultak a marhák, hogy nem győzték a hullákat eltemetni. A folyók és a patakok büzlő és rothadó masszává alakultak.

Szerémségben marhavész több alkalommal is előfordult. Ezt bizonyítja a Dalmácia, Szlavónia és Horvátország Országgyűlésén (*Sabor Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije*), 1731. augusztus 7-én készített jegyzőkönyv néhány oldala. (1711-1740 VI Károly uralkodása) Valamint jelentősebb károkat okozott 1738-ban és 1756-1758 között. Ilok környékén 430 szarvasmarha pusztult el (1770), Čerević-nél 91 megbetegedett marhából 79 elpusztult (1771).

A marhavész terjedésébe nem lehetett hatékonyan beavatkozni. A beteg állatok kezelésével próbálkoztak a „jól bevált” népi gyógymódokkal. A megbetegedett állatokat ecetes kenyérral etették, kénnel, sóval, tárnicsal és más gyógynövényekkel kezelték.

Mária Terézia (1740-1780) fontos döntést hozott a betegség megfékezése érdekében. Engedélyt adott a humán orvosoknak, hogy többet foglalkozzanak a kórral. Az állat- és húskereskedelmet csak akkor engedélyezte, ha az állatokat előtte megvizsgálták és hiteles útlevelük volt. A lyoni állatorvosi képzéshez hasonlóan (1762), megengedte, hogy 1777-ben megalakuljon a bécsi Állatorvosi Intézet, ami előtte Patkoló-Állatorvosi Iskola (1763) volt. Ettől kezdve az orvosok csak akkor foglalkozhattak marhavésszel, ha előtte állatorvosi képzésben is részesültek.

Tolnay Sándor (1748-1818) tanulmányai után sokat foglalkozott az állatok fertőző beteségeivel. Ő vezette a „*cursus veterinariae pro medicinae et chirurgiae candidatis*” tanfolyamot. Ő fektette le a magyar állatorvos képzés alapjait 1787. február 6-án. Tolnay javaslátára a megbetegedett állatokat karanténban, megfigyelés alatt tartották. Az állatok szemváladékát rendszeresen el kellett távolítani, valamint többször ki kellett mosni ecettel az szájukat, nyelvüket és orrtükrüket. A sebet mézzel tanácsolta bekenni. Nyolc napig megelőzőként egy kanálnyi mész és szénpor keveréket tanácsolt.

Az állatorvosok képzése lehetőséget adott a keleti marhavész pontos követésére és kísérletek végzésére a kór leállítása érdekében. A szarvasmarha-állomány ellenőrzését teljesen átvették az orvosoktól. 1881-től a Monarchiában, így Vajdaság területén is kizárólag diplomás állatorvosok dolgozhattak. Vajdaság első diplomás állatorvosa **Anton Semajer** volt, aki tanulmányait Bécsben végezte, Versecen dolgozott 1822-től. **Dr. Jovan Čokor** (szül: Karlócán, 1849. április 4-én) Budapesten humánorvosnak tanult, amit Bécsben folytatott. Orvosi tanulmányai után állatorvosnak tanult. Kutatási területe a parazitológia és a fertőző betegségek voltak. Robert Kochhal szívesen dolgozott.

A szigorú intézkedések ellenére továbbra sem javult a helyzet. Az állatok továbbra is megbetegedtek. Szerémségben 1798-1799-ig tiltva volt a szarvasmarha-kereskedelem. Pancsovában 1802-1803-ig 21 szarvasmarha pusztult el. Jakovban (1878) (berlini kongresszus Szerbia és Crna Gora független állam) 209 jószág betegedett meg, amiből 1 meggyógyult és 111 állatot el kellett altatni. Progarban pusztult el 12 állat, Bečmenben pedig csak 1. Hutýra Ferenc (1860-1934) és Dragoljub Divljanović adatai szerint 1877-ben 4 körzetben 104 marhavészes esetet jegyeztek fel, majd 1878-ban tíz körzetben 1128-at, 1879-ben 2 körzetben 655-öt, 1880-ban 3 körzetben 58-at és 1881-ben két körzetben 1118-at. Ezek után az esetek után Szerbia szarvasmarha-állománya már jelentősen megtört. De a marhavész is meglappant. A következő jelentősebb eset 1806-ban volt, amikor Újvidéken öt nap alatt 74 szarvasmarha pusztult el. A Pétervárad-i Parancsnokság közlése szerint a Vajdaságban újból fellépő marhavészt a Szerbia területéről felhajtott marháknak köszönhetik. A Bezdánban 1853-ban fellobbanó marhavészt igen gyorsan elfojtották a szigorú állatorvosi intézkedéseknek köszönhetően. Valóban, ez előtt az esett előtt 125 szarvasmarha pusztult el és a tulajdonosok nem működtek együtt az állatorvosokkal. Ebből okulva a fő döntéseket a megbízott szakemberek hozták. Az utolsó bezdáni eset 1880 és 1883 között történt. Gróf Széchenyi Pál 1883. február 20-án kiadott rendeletében olvashatjuk, hogy a marhavész megelőzését célzó tennivalók megszünthetők a szomszédos országokkal szemben, mivel már kordában van tartva, azaz nem létezik.

1846 augusztusában utasítást adnak ki a belügyi szervek, mivel a déli országréstben „marvena čuma” jelent meg, és 2000 állat elpusztult. Részletes utasításban leírják a klinikai tüneteket, valamint kötelező prevenciós lépéseket írnak elő: 1.) Minden gazdaságban, ahol beteg szarvasmarha van, zárlatot kell elrendelni, valamint a beteg állatokat külön kell tartani az egészségesektől. 2.) Olyan faluból, ahol szarvasmarhavész van, tilos eladni marhát, vagy kihajtani őket a legelőre. 3.) Az olyan faluban, ahol megbetegszenek a szarvasmarhák, tilos a levágásuk. A szarvasmarhát csak akkor lehet levágni, ha előbb egy erre felhatalmazott személy igazolást ad, hogy az állat egészséges. 4.) Amikor megbetegszik a gazda borja, tehene, bikája vagy ökre, köteles ezt a körzeti hivatalban jelenteni. 5.) Az elpusztult szarvasmarhát olyan helyre kell eltemetni, ahol amúgy is ritkán járnak. A bőrét le szabad nyúzni, ezt két napig kell mészben áztatni. Ez után a művelet után a bőrt fel lehet használni.

Abban az esetben, ha tömegesen pusztulnak a szarvasmarhák, késsel több helyen meg kell sérteni a bőrt, nehogy véletlenül valaki szakszerűtlenül használja fel a bőrt, és ezzel tovább terjessze a vétsz.

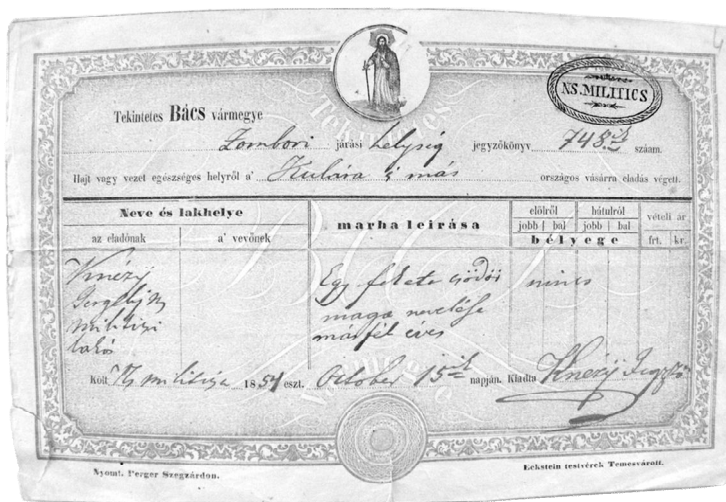
Bihele 1850. április 15-én részletes jelentést készít. Jelentésében körzetenként leírja a veszteségeket, amiket a marhavész okozott. A gyógyításban több módszert alkalmaztak, eredménytelenül. A vérelesztéses módszer sem hozta meg a kívánt eredményt. Egyedül a kór megelőzése vált be. Azokat a falvakat, ahol a marhavész pusztított, kordonnal körbekerítették. A faluhoz közel pedig kórházat építettek a szarvasmarhák részére. Megtiltották az állatok kihajtását a legelőre. A betegsége gyanús állatokat pedig elkobozták a tulajdonostól, vagy megölték őket. A falut több negyedre felosztották, amelyeket szigorúan figyeltek, megakadályozva a szarvasmarhák kijárását.

Az Osztrák-Magyar Monarchia nyomást gyakorolt Szerbiára, hogy állatorvosi-rendőri intézkedéseket tegyen (1850). A megkövetelt elvárásoknak való megfelelés érdekében, 1850-től elfogadja Szerbia az állatorvosi hivatást, majd 1851-től a szerb hadseregben hivatásosként dolgozik egy állatorvos Čuprijában.

A prevenció intézkedések betartása érdekében több rendeletet és törvényt hoztak. Az 1850-ben kiadott rendelet a következőképpen szól: „12. Koji se protivio ili izložene ove naredbe prestupio, bio je kažnjen sa 40 do 50 štapova“ (Aki ellenzi, vagy a megadott parancsokat megszegi, büntetése 40-50 botütés).

A marhavész ismét megjelent Szerb Fejedelemségben (1855), amikor Bulgáriából átterjedt Bánátig, ahol a megelőzési utasításokat betartották és elfojtották a kórt.

Mivel a szarvasmarha-kereskedelem újból fellendült, ismét elkezdődtek a terelések a vásárok felé. Csak azokat az állatokat hajthatták a vásárokra, amelyek rendelkeztek igazolással, hogy olyan helyről származnak, ahol nincsen marhavész. Ez a dokumentáció egészségügyi igazolásként és tulajdonjogi bizonyítékként szolgált. Vinkovciban őrzik a legrégebb szarvasmarha útlevelet, amit 1863-ban adtak ki Szivácon. Ez a dokumentum magyar nyelven íródott, igazolja, hogy az állat fertőzésmentes helyről származik és alkalmas a vásári eladásra.

Ismét felütötte fejét a szarvasmarhakór Aleksinac környékén 1876-ban. S. L. Popović a következőket írja róla: „...na vašaru gde je drugo vreme bila najveća prohodnja u rogatoj marvi, nema ni jednog govečeta, zbog goveđe, kao što rekoš kuge, koja ovaj kraj satiraše.” (...a vásáron, ahol hosszú ideig keresett volt a szarvasmarha, nincsen egy marha sem, a marhavész miatt, ami e környéket leigázta).

Szerbiában a XIX. század elején megalakult az állatorvosi szolgálat, amellyel együtt rendeletet hoznak a veszettség, a bárányhimlő, a lépfene és a marhavész leküzdésére. A Szerb Fejedelemségben az első állatorvosi törvényt 1881-ben hozták meg, amit 1928-ig alkalmaztak.

Az első állatorvosi egyezmény a Monarchia és Szerb Királyság között 1882-ben jött létre. Ezen egyezmény magában foglalta, hogy telegráf útján értesíteni fogják egymást, ha határaikon belül felbukkan a marhavész. Majd 1892. augusztus 9-én jelentősen

megszigorították az egyezményt. Ennek hatására minden beteg és betegségre gyanús szarvasmarhát az egészséges állatokkal együtt visszaküldhettek Szerbiába.

Az utolsó regisztrált szarvasmarhavész eset mai Szerbia területén Breznici falvában történt 1883-ban, aminek a továbbterjedését még abban az évben meggátolák. A szerb szanitéz történésze, V. Mihailović a következőket írja: „Ove istinske činjenice govore jasno da očiglednosti o našoj životnoj moći i sposobnosti, o našoj žilavosti i otpornosti kako države, tako i celog naroda kada dođe u pitanje naš i opšti interes. Isto onako kako smo zadivili Evropu našom sjajnom i uspešnom borbom protiv čovečje kuge 1837. godine, tako isto stekli smo opšte priznanje i našom borbom protiv goveđe kuge do 1845. godine pa do kraja šeste desetine prošlog stoleća.” („Ezek a tények világosan igazolják tehetségünket és kitartásunkat, ahogy az állam, úgy az egész nép részéről, amikor a mi és az általános érdekünkről van szó. Ahogy elbűvöltük Európát fényes győzelmünkkel az emberi pestis ellen 1837. évben, úgy általános elismerést kaptunk a marhavész elleni küzdelemben 1845-ig, egészen a hatodik évtized végéig az elmúlt században.”)

A XIX. században a keleti marhavész szinte egész Európában tömegesen szedte áldozatait. Az egyedüli megoldás a szakmai összefogás volt, így 1863. július 14-18. között Hamburgban az Első Nemzetközi Állatorvosi Kongresszuson összeültek az állatorvosok, majd Bécsben 1887-ben pontos tervet dolgoztak ki a keleti marhavész visszaszorítására.

A keleti marhavész világméretű felszámolása lehetővé teszi, hogy a vírus ellenálló képessége kicsi, a fertőzésnek kitett állatok ismét nem betegszenek meg, és igen hatékony vakcinák állnak rendelkezésre. A keleti marhavész jelenleg helyenként előfordul Afrikában, a Közel-Keleten, Pakisztánban, Indiában és Délkelet-Ázsiában. A Csendes-óceáni szigetek, Japán, Auszália, Amerika és Európa mentesek a keleti marhavésztől.

Felhasznált és ajánlott irodalom

1. Angela von der Driesch: Geschichte der Tiermedizin, 5000 Jahre Tierheilkunde. München, 1989.
2. Др Бојислав П. Јовановић: Историја ветеринарске медицине и здравствене културе на тлу данашње Војводине. Матица Српска, 2004.
3. Драгољуб Дивљановић: Друштво ветеринара Србије од оснивања до данашњих дана (1890-1975). Београд, 1976.
4. Ivan Kovač: „ti si zauvek odgovoran za ono što si pripitomio(Antoan de Sent Egziperi)“ Sombor, 2008.
5. Jašo Romano: Organizacija i razvoj veterinarske službe u srpskoj vojsci (1800-1918), Societas Jugoslavica historiae medicinae pharmaciae veterinae. Beograd, 1964.
6. Југословенски ветеринарски гласник. Београд, 1947.
7. Prof. dr Veselin Lazić, glavni i odgovorni urednik: Vašar je bio. Dućani, pijace i vašari u Vojvodini. Novi Sad-Ruma, 2003.
8. Dr. Karasszon Dénes, az állatorvostudomány doktora: Az állatorvostudományi Egyetem jegyzete. Az általános állatorvostörténelem alapjai. Budapest, 1994.

9. Dénes Karasszon: A Conicise History of Veterinary Medicine. Budapest, 1988.
10. Реља В. Катић: Сточарство средњевековне Србије. Примљен на III скупу Одељења медицинских наука, 31. марта 1977, на основу реферата академика Ј. Туцакова и дописних чланова З.Петровића и С. Ћирковића. Уредник: академик Војислав Даниловић. Секретар одељења медицинских наука. Београд, 1978.
11. Dr. Kováts Jenő: Az állatorvosi hivatás kialakulásának fénykora Magyarországon (1867-1990). Szekszárd, 1999.
12. Norman Dejvis: Evropa jedna istorija. Novi Sad, 2005.
13. Др Петар Трумић: Заразе домаћих животиња II специјални део. Београд, 1954.
14. Тимотеј Човић: Сточарство Фрушке горе. Матица српска, 2005.
15. Varga János, Tuboly Sándor, Mészáros János: A háziállatok fertőző betegségei. Az állatorvosi járványtan II. Budapest, 1999.
16. Veterinarski glasnik 4. Beograd, 1955.
17. Veterinarski glasnik 10. Beograd, 1966.
18. Veterinarski glasnik 4. Beograd, 1967.
19. Veterinarski glasnik 9. Beograd, 1972.
20. Veterinarski glasnik 2. Beograd, 1979.
21. Veterinarski glasnik 5. Beograd, 1983.
22. Veterinarski glasnik 6. Beograd, 1983.
23. Veterinarski glasnik 7. Beograd, 1983.